

DOROTHY SAYERS

(1893–1957)

Dorothy Leigh Sayers Oxfordban született 1893. június 13-án, és az essexi Withamben halt meg 1957. december 17-én (vagy 18-án). Édesapja, Henry Sayers anglikán lelkész, aki Dorothy születésének idején az oxfordi Christ Church katedrális iskolájának igazgatója is volt. 1898-ban az apa Bluntishambe költözött, ahol egy falusi gyülekezetben szolgált. Dorothy egyedüli gyermek volt, aki élvezte, ha a figyelem középpontjában lehet. Apja tréfásan „kis szélhámosnak” titulálta, Dorothy pedig később úgy jellemezte magát, mint „kis hólyagot”, aki ügyesen kiját szotta a felnőtteket egymás ellen.

The Lost Tools of Learning [A művelődés elveszett eszköztára] című művében korai tanulóéveiről írva három szakaszt különböztet meg fejlődésében: Polly papagáj, a Pimasz és a Poéta. Kilenc- és tizenegy éves kora között nagy élvezettel memorizált listákat és bármit, ami megragadta fantáziáját (Polly papagáj). Tizenkét és tizennégy éves kora között az idősebbekkel való ellenkezésre specializálta magát (Pimasz). Tizenöt éves korától mélabús, de jó kifejezőképességgel megáldott serdülő lett. Kisgyermekkorában édesanyja tanította otthon. Alig töltötte be a hetedik életévét, amikor édesapja elkezdte latinul tanítani. A kislány nagyon élvezte, hogy az apja külön foglalkozik vele, és kapva kapott az alkalmon, hogy megtanulhat egy olyan nyelvet, amelyhez sem az édesanyja, sem a nevelőnője nem konyított. A mindennapos latinleckék mellett hamarosan franciául és németül is elkezdett tanulni.

C. S. Lewis mondta a saját otthonáról, hogy ott mindenütt könyv van, elborítják a dolgozószobát, a nappalit, a padlást. Ilyen volt Dorothy Sayers lakása is. Elolvasott mindent, amihez csak hozzáfért – gyerekkönyveket, klasszikusokat, regényeket egyaránt. Különösen szerette a *Vörös Pimpernel*t, de a *Három muskétás* volt a kedvence. Mindent megjegyzett, amit olvasott, és az olvasmányjaiból megismert szereplőket történeteikkel együtt beleszötte játékaiba és később színdarabjaiba.

1905-ben az apja felfogadott egy francia nevelőnőt, aki franciául tanította Dorothyt. Egész nap franciául kellett beszélnie. A kislány kiemelkedő nyelvtelhetségnek bizonyult.

Tizenhat éves korában a szülei bentlakásos iskolába küldték, azt remélve, hogy ott eredményesen felkészülhet az oxfordi egyetemre. A beilleszkedés nem volt könnyű. Mindaddig Dorothy körül forgott a világ, ám az iskolában azal kellett szembesülnie, hogy ő is csak egy a többi lány között. Nem volt éppen a legboldogabb időszaka életének, viszont kiemelkedő tanulmányi eredményeket ért el. 1910-ben vizsgát tett franciából és németből, és a legjobb országos eredményt érte el azok közül, akik mindkét nyelvből vizsgáztak. Végül az Oxfordi Egyetemre felvételizett, és elnyerte Anglia egyik legrangosabb – Gilchrist – ösztöndíját a Somerville College-ba. A vizsgán bemutatta egyik

fő kedvtelését: a szimultán versfordítást, vagyis hogy képes egy verset egy másik nyelvre átültetni – nem prózában, hanem rögtön versben. Vett egy francia szonettet, és tökéletes petrarcai szonettre fordította.

Dorothy imádta az egyetemi életet, különösképp az éjszakába nyúló filozofálást a számos oxfordi pub valamelyikében. Sok mindenről szó esett ilyenkor, és Dorothy, nagyrészt G. K. Chesterton hatására, a klasszikus keresztény hit szószólójává vált. Később így emlékezett vissza erre:

Az én generációm fiataljai számára G. K. C. keresztény szabadságharcos volt. Akár egy jóságos bomba, egy egész korszakot söpört ki az egyházból – a talmi festett üveg csörömpölve tört össze, és a beáradó friss levegőben táncra keltek a keresztény dogma hervadó levelei... Lelkesítő volt azt hallani, hogy a kereszténység nem unalmas, hanem vidám dolog, igazi kaland... nem bányá, hanem bölcs... És mindenekfelett rendkívül üdítő volt, hogy végre nem védekező, hanem támadó keresztény polémiát hallhattunk.

A jó énekhanggal megáldott Dorothy Oxfordban csatlakozott a Bach-kórusához. Ezenfelül a saját maga és barátai által írt és rendezett színdarabokban szerepelt. Életre szóló barátságokat kötött ebben az időszakban. 1912-ben barátaival elindított egy irodalmi klubot Mutual Admiration

Society [Kölcsönös Csodálat Társasága] néven. C. S. Lewis és Tolkien Inklings-összejöveleihez hasonlóan hetente találkoztak az egyik tag szobájában, ahol felolvasták egymásnak az írásait szórakozásból vagy azért, hogy megbírálják. Dorothy kiemelkedő vizsgaeredményekkel zárta oxfordi tanulmányait, modern nyelvekből kiváló minősítést szerzett.

Ebben az időben Oxfordban nemigen hemzsegtak az álláslehetőségek nőknek. Mivel eldöntötte, hogy író lesz, Dorothy az oxfordi Basil Blackwell kiadónak kezdett el dolgozni, és kiadott egy verseskötetet *Op I* címmel, majd egy másikat *Catholic Tales and Christian Songs* címmel. Emellett falta a detektívregényeket, mindenféle fajtát. Egyszer megjegyezte, hogy ő fogja megteremteni a krimi divatját az intelligencia körében, és ezzel meg is fog gazdagodni. Bele is fogott a *Whose Body* [Kinek a teste?] című krimi megírásába: ekkor lépett a színre Lord Peter Whimsey, regényeinek visszatérő főszereplője. Dorothy ezután úgy írta a regényeit, hogy közben teljes állásban dolgozott az S. H. Bensons reklámügynökségnél. Kilenc évig maradt ott, egészen addig, amíg megengedhette magának, hogy minden idejét az írásnak szentelje. Állítólag ő találta ki az ismert szlogent: „It pays to advertise” [A reklám kifizetődő], és a Colemans mustár sikeres reklámkampányának egyik főszervezője volt.

Még Londonban találkozott élete nagy szerelmével, egy másik íróval, John Cournossal. Sajnos a férfi nem viszonzta érzéseit. Habár Dorothynek azt bizonygatta, soha nem akar megházasodni és családot alapítani, mikor aztán elment Amerikába, hamarosan elvett egy másik nőt, akinek már voltak is gyerekei. Dorothy tele volt keserűséggel, amit az akkori levelei is bizonyítanak.

Ez a kapcsolat érzelmileg annyira kiszípolyozta, hogy a válság nem sokáig várattat magára. Összejött egy fiatal autókereskedővel (neve ismeretlen), és váratlanul teherbe esett. Abban az időben a társadalom mind kulturálisan, mind jogilag megnehezítette az egyedülálló anyák életét. Dorothy elsősorban a szülei elől akarta eltitkolni várandóságát. A gyerek apja teljesen magára hagyta. Dorothy unokatestvére, Ivy Simpson elhagyott gyermekeket gondozott, őt kérte hát meg, hogy vegye magához a kislányt. Dorothy szabadságot vett ki az ügynökségtől azzal az ürüggyel, hogy szeretné befejezni *Cloud of Witnesses* [Bizonyosságok fellege] című második regényét, így szülte meg a gyermeket. Hihetetlen, de sikerült teljesen titokban tartania terhességét. A titok csak halála után került nyilvánosságra, amikor kiderült, hogy szinte teljes vagyonát fiára, John Anthony Flemingre hagyta. John Anthony 1924-ben született, majd 1926-ban Dorothy férjhez ment Oswald Arthur Fleminghez. Később Dorothy és Oswald örökbe fogadta John Anthonyt, és a bentlakásos gimnáziumtól kezdve az Oxfordi Egyetemig fizették az iskoláit. Az örökbefogadás nyilvános volt, de az nem, hogy Dorothy John Anthony édesanyja. Sayers úgy élte le az életét, hogy tudta, a szekrényben rejlő csontváz bármikor nyilvánosságra kerülhet. Feltételezhető, hogy a múltja miatt érzett büntudat készítette arra, hogy elutasítsa Temple érsek ajánlatát, a teológia díszdoktora címet.

Az asszony rendszeresen írt Anthony-nak, találkoztak, ha Dorothy Londonban járt, meglátogatta fiát a szünidőben, és gyakran meghívta magukhoz. Nagyon valószínű, hogy szerette volna, ha Anthony hozzájuk költözik, csak hogy a férje, Mac – aki az első világháborúban katonáskodott és mérgező gázokat lélegzett be – depresszióban szenvedett, beteges volt és nehéz természetű. Leszerelése után már nem dolgozott rendszeresen, és idősebb korában ideje jó részét a helyi kocsmában töltötte. Akárhogy is, Mac és Dorothy örökbe fogadta Anthonyt, de a fiú sosem költözött hozzájuk.

Fiatalkorában Dorothy tizennégy detektívregényt publikált a főszerepben Lord Peter Whimseyvel, négy további regényt és számos rádiónovellát is írt. Harmincöt évesen befutott, sikeres írónak számított. 1928-ban részt vett a Detection Club [Detektívklub] létrehozásában, amelynek egészen 1936-ban bekövetkezett haláláig G. K. Chesterton volt az első elnöke. Tőle E. C. Bentley vette át az elnökséget, majd 1949-től egészen haláláig, 1957-ig Dorothy töltötte be az elnöki tiszteletet. Utóda Agatha Christie lett.

1930-ban Dorothy felolvasta a BBC-ben egy sokszerzős detektívtörténetből a saját epizódját. Chesterton és Christie is a szerzők között volt. Ettől kezdve rendszeresen lehetett hallani Sayerst a rádióban. 1937-ben megjelent az eredetileg színdarabnak írt *Busman's Honeymoon* [Busman nászéjszakája] regényváltozata. Ez volt az utolsó Lord Whimsey-regény (amelyben Lord Peter feleségül veszi Harriet Vane-t). A következő regényét – *Thrones, Dominations* [Fejedelmek és hatalmasságok] – már nem tudta befejezni. Jill Paton Walsh írta meg a befejezést 1998-ban.

Dorothyban időközben kétségek merültek fel detektívtörténetei értékességét illetően, viszont megnyíltak előtte másfajta lehetőségek, s így életpályájának egy új szakaszába lépett mint vallásos drámaíró, esszéista és fordító. Összebarátkozott Charles Williamsszel – és később C. S. Lewisszal –, aki azzal az ötlettel állt elő, hogy Dorothy írjon egy darabot a Canterbury fesztiválra, és be is ajánlotta a szervezőknek. *The Zeal of Thy House* [Házad buzgó szerelme] című színdarabját elsőként Canterburyben, később pedig Londonban a West Enden mutatták be óriási sikerrel. Még hat színdarabot írt, közöttük a legismertebb a magyarul is olvasható rádiójáték-sorozat, az *Aki királynak született* (*The Man Born to be King*). Számos vallási témájú esszét írt, valamint egy könyvet *The Mind of the Maker* [A teremtő elméje] címmel, amelyben a szentháromságtan és az emberi alkotó-teremtő munka kapcsolatát vizsgálja.

Dorothy, aki nagy rajongója volt Dante életművének, élete utolsó szakaszában megtanult középkori olasz nyelven, hogy lefordíthassa a *Divina Commediát*. A harmadik részen (*Paradiso*) dolgozott éppen, amikor 1957-ben szívinfarktust kapott és meghalt. A fordítást később barátnője, Barbara Reynolds fejezte be.

A második világháború idején Dorothy többször járt Oxfordban – Charles Williamst látogatta meg és előadást tartott a Szokratikus Klubban, amelynek C. S. Lewis volt az elnöke. A klub célja az volt, hogy elősegítse a párbeszédet hívők és nem hívők között. Ezenfelül Sayers és Lewis

hitvédő beszédeit az angol rádió, a BBC is sugározta. 1945-ben Dorothyt mély bánatba taszította barátja, Charles Williams halála. Nem sokkal a tragikus esemény után C. S. Lewis levélben kérte Sayerst, hogy küldjön írást abba a Williams tiszteletére készülő esszékötetbe, amely Lewis és a többi Inkling írásait fogja tartalmazni.

Dorothy Sayers vallási témájú esszéi az összes többi írásai között is kiemelkedőek. Számos gyűjtemény jelent meg, ezek közül kettőt kell mindenképpen megemlíteni: a *The Whimsical Christian* [A hóbortos keresztény] és a *Creed or Chaos* [Krédo vagy káosz] című köteteket.

Az esszék számos témát érintenek. Nézzünk meg néhány példát!

1. *Gyakran előkerül Sayers írásaiban, hogy az emberek mi mindent megtesznek csak azért, hogy kitérjenek Krisztus igazsága elől.* A „Selections from the Pantheon-Papers” [Válogatás a Pantheon-iratokból] című szatirikus hangvételű esszében arról van szó, hogy nemrég felfedezett iratokban egy furcsa társaság – a Hitetlenség Társasága – létezésére derült fény. Irataikban, miképpen C. S. Lewis mesterművében, a *Csúrcsavar leveleiben*, ilyenféle cinikus tanácsokat olvashatunk:

Ne feledkezz meg arról, hogy amikor vitatkozol, sose fejts ki semmit, ne definiálj, ne állíts és ne magyarázz! Ha van dogma, akkor mindig ott az egyetértés lehetősége, ha van magyarázat, akkor mindig ott a kölcsönös megértés veszélye, ahol vita van, ott esetleg valaki győzhet, és még a megbékélés riasztó lehetősége is fennáll. Sosem lehet elégszer elmondani, hogy ostobaság és felesleges álláspontodat mérlegelésre bocsátani... Igyekezz minden kérdést jó alaposan összezavarni... Ha valaki egy új elképzelést azzal az álságos ürüggyel próbál megtámadni, hogy az hamis, veszélyes, téves vagy aljas, érdemes azonnal ráragasztani az eretnekvadászat, a középkori obskurantizmus vagy a kispolgári előítélet bélyegét.

2. *Sayers egyik visszatérő meggyőződése szerint „maga a dogma a dráma”.* „A világ legnagyobb drámája” című írásában azt fejtegeti, hogy nem az unalmas dogmák miatt üresek a templomok, épp ellenkezőleg, az unalom a dogmák félretételéből fakad. A Krisztusban való hit „a legizgalmasabb dogma, amely az ember képzeletét valaha megragadta – és a dogma maga a dráma”.

Az evangélium azt az időt eleveníti föl, amikor Isten vesztes lett. Amikor legyőzték, amikor alávetette önmagát a saját maga által létrehozott körülményeknek, és emberré lett, olyanná, amelyet ő maga teremtett, és az ember, akit ő maga teremtett, tönkretette és megöltte őt. Ezt a dogmát találjuk unalmasnak – ezt a rettenő drámát, melynek Isten áldozata és hőse egyszerre... Na már most kijelenthetjük, hogy ez a tan felvillanyozó, vagy mondhatjuk, hogy borzalmas; mondhatjuk,

hogy kinyilatkoztatás, vagy mondhatjuk, hogy marhaság. De ha azt mondjuk, hogy unalmas, akkor a szavaknak az égvilágon semmi értelme nincsen.

Egy másik írásában – melynek címe éppen ez: „The Dogma is the Drama”, a dogma maga a dráma – felidézi, hogy mennyien mentek oda hozzá és tettek fel kérdéseket a *The Zeal of They House* [Házad buzgó szerelme] című Canterburyben bemutatott darabjáról. A színmű drámai formában mutatja be a keresztény hit fontos tanításait, mindenekelőtt a megtestesülést. A kérdezők „elképesztő, forradalmi újdonságnak” találták a drámában megjelenő gondolatokat. „Igen hízelgő volna mindezt az én képzelőerőmnek tulajdonítani”, jegyezte meg Sayers, és a valódi forrásra, a Szentírásra és az egyházi hitvallásokra irányította olvasói figyelmét. „Ha drámai ereje van a darabomnak, az nem a dogma ellenére van – szögezte le –, hanem miatta, röviden, a dogma maga a dráma.” A következőképpen zárja ezt a cikkét:

Nem a szép fordulatok vagy a vigasztaló érzések, nem is a zavaros vágyakozás az emelkedettség vagy a szeretet után, vagy a mennyországban fuvalázó angyalkákról való álmodozás – a dogma adja a drámát. Az a félelmetes felismerés, hogy ugyanaz az Isten, aki a világot teremtette, eljött a világba, itt élt, sírba fektették és átlépett a halál kapuján. Mondd el ezt egy pogánynak – nem biztos, hogy el fogja hinni, de talán rádöbben, hogy boldog, aki ezt elhiszi.

3. *Sayerst mindig foglalkoztatta az ember istenképősége, a kreativitás és az emberi munka viszonya.* Ennek a kérdésnek az egyik oldalát vizsgálja „Why Work?” [Miért van munka?] című írásában. „A munka – fejt ki – természetes funkciója és tevékenysége az embernek, aki teremtője képmására teremtett lény.” Másként szólva, „a munkát nem azért végzi az ember, hogy megéljen, hanem azért él, hogy a munkát elvégezhesse”. Nem azért dolgozunk, hogy megéljünk, hanem azért élünk, hogy dolgozzunk. Sok ember egyáltalán nem küzd eleget azért, hogy a „természetének megfelelő” munkát megtalálja. Sokan egyáltalán nem teszik fel azt a kérdést, hogy egy bizonyos munkára vajon ki a legalkalmasabb személy.

Ennek aztán az lesz az eredménye, hogy jó képességű emberek arra kényszerülnek, hogy nem nekik való munkát végezzenek. Társadalmunk egyszerűen képtelen a munka és a munkás összepárosításának feladatát a hivatás fogalma felől közelíteni.

A munka bibliai szemléletéből továbbá az is következik, hogy

nem jó, ha az ember sietve túl akar lenni a munkán, hogy mielőbb élvezhesse a szabadidejét; a szabadidő arra való, hogy életritmusunk ideiglenes megváltozásától felfrissüljünk, és újult erővel vethessük bele magunkat a munka élvezetébe.

Másként fogalmazva, közelebb jár az igazsághoz az az állítás, hogy *azért játszunk, hogy dolgozhassunk*, mint az, hogy *azért dolgozunk, hogy játszhassunk*. Persze egy bukott világban a helyzet azért jóval bonyolultabb, és a körülmények messze vannak az ideálistól – de ezeket az alapelveket nem szabad szem elől veszítenünk.

A fentiekből az is következik, hogy „fel kell ismernünk, hogy a világi hivatás, mint olyan, szent”.

Ha van az egyháznak olyan mulasztása, ami miatt a leginkább elveszítette kapcsolatát a valósággal, akkor az az, hogy nem érti és nem értékeli a világi hivatást. Az egyház hagyta, hogy a munka és a vallás teljesen elszigetelődjön egymástól, most meg csodálkozik, hogy a világi ember önző és pusztító célokat hajhász, és a világi szakmák legintelligensebbjei elutasítják a vallást, vagy legalábbis közömbösek iránta. De miért is csodálkozunk ezen? Mit kezdünk egy olyan vallással, amelyik az emberi élet kilencztedével nem tud mit kezdeni?

Nem lehet eléggé hangsúlyozni, mennyire fontos, hogy minőségi munkát végezzünk. És ez sokkal több, mint arra inteni valakit, hogy ne a kocsmában töltse a szabadidejét, és vasárnap járjon templomba. „Mindenekelőtt végezzünk jó munkát, és csak ezután nevezzük azt Istenért végzett munkának vagy Isten szolgálatának! – jelenti ki Sayers. – Lefogadom, hogy a názáreti ácsműhelyből nem származott billegő asztal vagy szorulósi fiók.”

4. Sayers jól látta korának egyik jellegzetességét, a tolerancia félreértelmezésének veszélyét. A már említett „Pantheon-iratok” című írásában van egy humoros feljegyzés „Laodiceai Szent Landiosz” vértanúról (lásd Jel 3,16).

Szent Landiosz Laodicea városának egyik előjárója volt Claudius uralkodása alatt (Kr. u. 41–54). Oly széles látókörrel rendelkezett, hogy mindenféle visszataszító és eretnek vallási kultusznak menedéket és támogatást nyújtott, így válaszul a tiltakozásokra: Mindenben van valami igazság. E liberális szemléletével a Tolerátor becenevet érdemelte ki.

Később aztán az egyik általa tolerált csoport kezei közé került, akik megették, de a húsa olyan „rágós és ízetlen” volt, hogy ki kellett köpni.

Egy másik esszében – „The Other Six Deadly Sins” [A másik hat halálos bűn] – Sayers a toleranciát a lustasággal azonosítja:

Az egyház a hatodik halálos bűnnek a lustaságot (*acedia*) tartja. A világban ezt toleranciának nevezik, ám a polkolban kétségbeesés a neve. Ő a többi bűn cinkostársa, és egyben a bűn legszörnyűbb büntetése. A tolerancia nem hisz semmiben, nem szeret semmit, nem akar semmit sem megismerni, semmibe nem avatkozik bele, nem élvez semmit, nem gyűlöl semmit, nincsen célja, amiért éljen, és csak azért marad életben, mert nincs semmi, amiért meghaljon. Régi jó ismerősünk.

Lehetne tovább szaporítani az idézetek és magvas gondolatok számát, de talán ennyi is elég az olvasó érdeklődésének felkeltéséhez. P. D. James így fogalmaz Dorothy Sayers leveleihez írt előszavában: „Dorothy L. Sayers, aki egyszerre regényíró, költő, drámaíró, amatőr teológus és keresztény apológéta, nemzedékének egyik legsokoldalúbb szerzője.” Megvan benne minden, ami a leveleit is élvezetes olvasmánnyá teszi: remek stílusérzék, őszinteség, önbizalom, más emberek iránti élénk érdeklődés, humor, erős meggyőződések és harci kedv a jó ügyekért folytatott küzdelemhez.

Catherine Kennedy Sayers-életrajzában (*The Remarkable Case of Dorothy L. Sayers*) megjegyzi, hogy kevés nő érdemelte ki a művelt humanista címet.* Egy másik életrajzíró, Alzina Stone Dale szerint

Sayers sok mindent írt élete során, tehetsége és sokrétű érdeklődése találkozásából pedig egyre világosabbá vált számára valódi hivatása. Nyelvteljesége, történetmesélő vénája, az a képessége, hogy bonyolult gondolatokat érthetővé tegyen, valamint keresztény meggyőződése végül mind összetalálkozott Krisztus életéről írt színdarabsorozatában és a Dante-fordításban. Mindegyik is úgy gondolta, hogy az embert alkotókészsége Istenhez teszi hasonlónak. Az alkotás – vallotta – a munka színönimája.

* Az eredetiben a „man of letters” (irodalmár, humanista, bölcsész, filológus) kifejezést módosítva Kennedy „woman of letters”-nek nevezi Sayerst, ami magyarra lefordíthatatlan.

C.S. LEWIS
INSTITUTE

© 2002 C.S. LEWIS INSTITUTE • This article is republished with permission from the C.S. Lewis Institute • A cikk magyar nyelvű megjelentetése a C.S. Lewis Institute hozzájárulásával történt. • C.S. Lewis Institute, Springfield, VA, USA. www.cslewisinstitute.org • Dorothy Sayers' photo courtesy of The Marion E. Wade Center, Wheaton College, Wheaton, IL. • A cikkben szereplő fénykép a The Marion E. Wade Center, Wheaton College, Wheaton, IL. engedélyével került felhasználásra. • A Wade Center ad otthont Dorothy L. Sayers hagyatéka jelentős részének. További információk a gyűjteményről: <http://www.wheaton.edu/wadecenter> • <http://www.wheaton.edu/wadecenter/Authors/Dorothy-L-Sayers> • <http://www.wheaton.edu/wadecenter/Collections-and-Services/Collection-Listings> • A cikk magyar nyelvű kiadása az Encián Kiadó Kft. gondozásában jelent meg. • Fordította Tóth Sára • Encián Kiadó Kft. • www.encian.hu • encian@encian.hu